

Habielski, Rafał

"Florian Znaniński : redaktor
'Wychodźcy Polskiego'", wybór i
kom. Z. Dulczewski, Warszawa 1982 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 25/4, 153-154

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Florian Znanięcki — redaktor „Wychodźcy Polskiego”. Wybór i komentarze
Z. Dulczewski, Warszawa 1982, ss. 160.

Emigracja, zjawisko obecne w politycznych losach Polaków od stuleci — uważane przy tym za ważne dla rozwoju narodowej świadomości, myśli politycznej, kultury — jest fragmentem historii Polski stosunkowo mało znanym. Pomimo dość dokładnego zrekonstruowania dziejów wychodźstwa polistopadowego oraz obfitej literatury dotyczącej lat 1939—1945 w dalszym ciągu brak prac syntetycznych odpowiadających na pytania o specyfikę, oddziaływanie, a przede wszystkim racjonalnie rozumiane znaczenie kolejnych formacji emigracyjnych.

Podobnie dotychczasowe badania nad dziejami Polonii (mianem tym w dwudziestolecie międzywojennym zaczęto dla rozróżnienia od politycznego określać wychodźstwo ekonomiczne) nie wystarczają do udzielenia odpowiedzi na wszystkie pytania dotyczące całości zjawiska.

Wśród źródeł będących w dyspozycji badaczy analizujących funkcjonowanie środowisk emigracyjnych źródło czasopiśmiennicze posiada szczególne walory. W sposób wiarygodny odbija obraz życia wychodźców, rejestrując przyczyny decyzji o opuszczeniu kraju, zmiany statusu ekonomicznego, warunki osiedlenia; w przypadku emigracji politycznej zaś spełnia funkcje informacyjne i propagandowe. Na poparcie tej tezy przytoczyć można wyniki uzyskane przez prof. J. Zubrzyckiego w badaniach nad przystosowaniem się do nowych warunków życia Polaków w Wlk. Brytanii po 1945 r.

Prasa może być także czynnikiem oddziałującym na społeczeństwo w celu zapobiegania opuszczaniu kraju z przyczyn ekonomicznych. W roku 1910 powstało w Warszawie Towarzystwo Opieki nad Wychodźcami, dzięki subwencji którego w roku następnym zaczęto wydawać miesięcznik „Wychodźca Polski”.

Książka pomysłu Z. Dulczewskiego przedstawia, poprzez pracę naukową i publicystykę Floriana Znanięckiego, ten mało znany i krótko wychodzący miesięcznik. Praca składa się z dwóch części: w pierwszej prezentuje autor historię życia i działalności naukowej Znanięckiego oraz jego pracę w charakterze redaktora pisma, w drugiej natomiast przytacza *in extenso* dziesięć artykułów pióra Znanięckiego, opublikowanych w „Wychodźcy Polskim” w okresie ukazywania się pisma w latach 1911—1912. Program Towarzystwa, a więc i program pisma był próbą przeciwstawienia się żywiołowej emigracji ekonomicznej z Królestwa Polskiego w latach poprzedzających I wojnę światową, był także próbą pomocy, a zarazem podtrzymania kontaktu z krajem zwłaszcza osadników polskich w obu Amerykach, gdzie powoli formowała się polska prasa wychodźcza. Założenia te warunkowały publicystykę Znanięckiego, determinując w sposób oczywisty jego zainteresowania naukowe. Najciekawszym z przytoczonych w książce tekstów są opublikowane w zeszycie 1/2 (październik—listopad) z 1911 r. wyniki ankiety opracowanej przez Znanięckiego i rozesłanej do wszystkich proboszczów parafii Królestwa Polskiego z pytaniami dotyczącymi liczby wyjeżdżających, miejsca przyszłego osiedlenia itd. Odpowiedzi pozwoliły na sporządzenie ilościowego i procentowego wykazu wy-

chodźstwa, ilustrującego charakter, a pośrednio także przyczyny migracji. Te ostatnie sam Znanięcki, w kolejnym artykule, interpretował następująco: „Warunki ekonomiczne same przez się nie są pobudką do wychodźstwa. Stają się taką pobudką dopiero wtedy, gdy człowiek zda sobie sprawę z nich, odczuje ciężar obecnego swego położenia, zapragnie położenia lepszego i dowie się, jakim sposobem mógłby sobie lepsze położenie zdobyć” (s. 125). Mimo iż pisarstwo Znanięckiego jest przewodnim motywem całej książki, zasługą autora jest przedstawienie innych współpracowników „Wychodźcy”, którego wydawcą był Ludwik Górski, relacjonujący dzieje emigracji brazylijskiej; byli nimi m. in. J. Modliński — współpracujący z periodykami polskimi w USA, A. Borowski — specjalizujący się w problematyce osadnictwa polskiego na Syberii, M. Duksza — znawca losów robotników polskich w Szwajcarii.

„Wychodźca Polski” nie był pierwszym periodykiem poświęconym problemom wychodźstwa z ziem polskich, powodowanego przyczynami ekonomicznymi. Wcześniej zjawisko to dotknęło Galicję — w Krakowie powstało Polskie Towarzystwo Emigracyjne, którego nakładem ukazywały się „Polski Przegląd Emigracyjny” oraz tygodnik „Praca”; wydawano także pisma propagujące ideę emigracji. Problemu nie rozwiązało odzyskanie niepodległości. W okresie dwudziestolecia międzywojennego czasopismom i organizacjom polonijnym towarzyszyła działalność krajowego Towarzystwa Emigracyjnego, które w latach 1922—1932 wydawało „Wychodźcę”, redagowanego przez W. Szuszkiewicza. W 1935 r. pismo zostało wznowione pod redakcją W. Gąsiorowskiego, jako periodyk Związku Pisarzy i Publicystów Emigracyjnych; ukazywało się do wybuchu wojny.

Książka Dulczewskiego nie wypełnia oczywiście zaznaczonych na wstępie plan w wiedzy o emigracji. Nie jest to jej zadaniem. Niewątpliwą zasługą jest natomiast zarówno przypomnienie sylwetki Znanięckiego, któremu dane było z autopsji poznać los emigranta, jak i samego pisma. Wartość poznawcza „Wychodźcy” mimo efemeryczności ukazywania się, dostrzegalna zresztą zwłaszcza przy lekturze tekstów Znanięckiego, leżała ówczasie w zwróceniu społecznej uwagi na emigrację jako zjawisko, którego poznanie oraz któremu przeciwdziałanie leżało w strukturze ekonomicznej kraju. Dzisiaj publicystyka pisma stanowi przyczynek do dziejów wychodźstwa polskiego i stosowania przy jego rekonstrukcji metod socjologicznych, doskonalonych w dalszych pracach Znanięckiego, a uprawomocnionych dzięki efektom osiąganym w badaniach nad fenomenem emigracji.

Rafał Habielski

Programy i dyskusje literackie okresu pozytywizmu. Oprac. J. Kulczycka-Saloni, Warszawa 1985, ss. CXXIX + 653.

Badania nad pozytywizmem rozpoczęły się jeszcze w okresie międzywojennym. Po wojnie głównym przedmiotem zainteresowań historyków literatury, filozofów była twórczość Aleksandra Świętochowskiego. Wiązało się to ze specyfiką działalności publicystycznej Świętochowskiego, człowieka o niezwykle szerokich zainteresowaniach twórczych, reprezentującego najpełniej radykalny nurt w pozytywizmie warszawskim. Badania nad jego twórczością prowadzili: Samuel Sandler, Jerzy Rudzki, Janina Kulczycka-Saloni, Maria Brykalska.

Omawiany wybór publicystyki literackiej doby pozytywistycznej wykracza poza tradycyjne badania i obejmuje całą galerię postaci żyjących i tworzących